

Rättsmedicinalverkets och Polismyndighetens handläggning av ett ärende om handräckning

Beslutet i korthet: Till följd av en domstols beslut om att en person skulle tas in på en rättspsykiatrisk undersökningsenhet, framställde en tjänsteman vid Rättsmedicinalverket (RMV) en begäran om polishandräckning för verkställighet av intagningsbeslutet. Till begäran bifogades de underliggande domstolsbesluten. Tjänstemannen vid RMV saknade dock behörighet att begära handräckning. Vidare angavs i handräckningsbegäran att omhändertagandet för inställelsen fick ske från ett visst datum. Intagningsbeslutet hade dock inte fått laga kraft det angivna datumet. Trots dessa omständigheter verkställde Polismyndigheten handräckningen innan intagningsbeslutet hade fått laga kraft. Till följd av detta kom personen i fråga att felaktigt frihetsberövas under uppskattningsvis en timme.

När det gäller handläggningen vid RMV konstaterar JO att regleringen på området – liksom myndighetens skriftliga handledning – ger tydliga besked om när ett beslut får verkställas och vem som får begära handräckning. Eftersom RMV:s personalansvarsnämnd har tilldelat den berörde tjänstemannen en varning för det inträffade finner JO dock inte skäl att ytterligare kommentera handläggningen vid RMV.

När det gäller handläggningen vid Polismyndigheten konstaterar JO att det av myndighetens handbok om handräckningar framgår att det ska kontrolleras att den som begär handräckning är behörig. I detta fall framgick det inte av handräckningsbegäran att så var fallet. Berörd befattningshavare vid Polismyndigheten borde därför ha vidtagit åtgärder för att kontrollera behörigheten. Berörd befattningshavare borde i detta fall inte heller ha förlitat sig på den uppgift om tidpunkten för verkställbarhet som lämnades i handräckningsbegäran. Enligt JO kan Polismyndigheten inte undgå kritik för bristerna i den formella kontrollen i handräckningsärendet. JO förutsätter att myndigheten följer upp det inträffade och vidtar åtgärder så att liknande incidenter inte inträffar i framtiden.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 28 augusti 2017 framförde AA klagomål mot Polismyndigheten. Han anförde i huvudsak följande:

Den 14 juni 2017 frihetsberövades han vid sin båt i Göteborg av poliser som avsåg att föra honom till den rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg. Han informerade poliserna om att tingsrättens beslut om intagning för rättspsykiatrisk undersökning inte hade fått laga kraft och av den anledningen

inte fick verkställas. Han ringde även till de domstolar som beslutat om intagningen och räckte telefonen till poliserna som fick tala med domstolspersonal. Därefter kontaktade poliserna handräkningsgruppen som hade beviljat Rättsmedicinalverkets (RMV) begäran om polishandräckning. Efter cirka trettio minuter anlände personal från handräkningsgruppen och talade om för honom att intagningsbeslutet fick verkställas. Under färden till den rättspsykiatriska undersökningsenheten ringde han flera samtal till bl.a. hovrätten. Han fick tala med en domare som uppgav att intagningsbeslutet inte fick verkställas. Poliserna uttalade att de inte brydde sig om detta. När de anlände till undersökningsenheten förklarade enhetschefen vid RMV att intagningsbeslutet inte fick verkställas samt bad om ursäkt för det inträffade. Därefter skjutsade poliserna tillbaka honom till hans båt. Även poliserna bad om ursäkt för det inträffade.

Initiativet

Med anledning av det som kom fram i AA:s anmälan och inhämtade handlingar från Polismyndigheten inledde jag ett initiativärende i syfte att utreda även RMV:s hantering av ärendet avseende AA.

Utredning

Handlingar i ärendet begärdes in från Polismyndigheten och därefter bad JO Polismyndigheten och RMV att yttra sig. Senare begärde JO in ytterligare upplysningar från RMV via telefon. Sedan det kommit fram att den tjänsteman vid RMV som framställde begäran om polishandräckning inte var läkare, hämtades ytterligare handlingar in från RMV.

Polismyndighetens yttrande

Till sitt remissvar bifogade Polismyndigheten ett yttrande från polisområdeschefen vid Polisområde Storgöteborg och upplysningar från berörda tjänstemän. Vidare bifogades Polismyndighetens handbok för polishandräckningar ("Polishandräckningar – Handbok för stöd i beslutsfattandet").

I remissvaret anfördes följande:

Bakgrund och redogörelse för handläggningen

Göteborgs tingsrätt beslutade den 26 januari 2017, i samband med en huvudförhandling gällande åtal mot AA avseende olaga hot och misshandel, att AA skulle genomgå rättspsykiatrisk undersökning. Beslutet fattades med stöd av lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning (1 §). Detta beslut benämns nedan för "beslutet om att genomgå undersökning". Ett sådant beslut gäller omedelbart (se 15 § andra stycket a. lag).

RMV förelades att senast inom fyra veckor lämna utlåtandet över undersökningen till domstolen. Efter att AA inte hörsammat kallelser till RMV begärde RMV att tingsrätten skulle fatta beslut om att AA skulle tas in på Rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg under en tid om högst två veckor i enlighet med lagen om rättspsykiatrisk undersökning (10 §). Tingsrätten meddelade beslut enligt RMV:s begäran den 21 april 2017. Som skäl för beslutet angavs att AA inte hade hörsammat RMV:s kallelser och att AA uppgett att han inte hade för avsikt att delta i någon undersökning eller att inställa sig frivilligt till RMV. Detta beslut benämns nedan för "beslutet om att AA skulle tas in på

undersökningsenheten". Ett sådant beslut får överklagas särskilt (se 15 § första stycket a. lag).

AA överklagade beslutet om att han skulle tas in på undersökningsenheten till hovrätten. Som skäl anfördes att tingsrättens beslut om att han skulle genomgå en rättspsykiatrisk undersökning var felaktigt. Hovrätten avslag överklagandet i ett beslut den 19 maj 2017. Hovrätten anförde att den inte hade att pröva beslutet om rättspsykiatrisk undersökning beträffande AA.

AA överklagade hovrättens beslut i frågan om att han skulle tas in på undersökningsenheten till Högsta domstolen, som i beslut av den 26 juni 2017 meddelade att det inte kommit fram något skäl att meddela prövningstillstånd.

RMV begärde den 23 maj 2017 att Polismyndigheten skulle omhänderta AA för inställelse vid Rättspsykiatriska avdelningen i Göteborg från och med vecka 22 (d.v.s. från och med den 29 maj 2017). I begäran hänvisades till Göteborgs tingsrätts beslut enligt 10 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Hovrättens protokoll daterat den 19 maj bifogades begäran. Av begäran framgick att telefonkontakt skulle tas med berörd avdelning hos RMV när vederbörande hade gripits. RMV:s begäran om polishandräckning var undertecknad av BB, enhetschef.

Gruppchef och kommissarie CC vid polisens regionala handräckningsgrupp biföll begäran om handräckning den 26 maj 2017 sedan de formella förutsättningarna för begäran hade kontrollerats.

Eftersom AA inte kunde påträffas registrerade kommissarie CC en efterlysning i polisens efterlysningssystem NEPU den 2 juni 2017.

I samband med att AA den 14 juni 2017 kontaktade polisen med anledning av att han hotades av två personer vid sin båt, beordrades en polispatrull (52-2210) till aktuell plats. Av polisens händelserapport framgår att polispatrullen uppmärksammades på att AA var efterlyst. Enligt ärendeanteckning daterad samma dag beordrades ytterligare två polispatruller (51-2660 och 51-2780) till platsen. Enhetschefen vid RMV ringde och frågade hur det gick med genomförandet av handräckningsbegäran. CC meddelade att polisen höll på att verkställa handräckningen.

AA omhändertogs och transporterades till RMV:s avdelning i Göteborg. Även den civila polispatrullen följde med. Enhetschefen vid RMV meddelade då att beslutet hade verkställts en dag för tidigt. AA kördes därefter tillbaka av polispatrull till sin båt. Avlysning av tidigare efterlysning skedde.

Av promemoria upprättad den 22 januari 2018 framgår att AA varit omhändertagen i knappt två timmar från påbörjad till avslutad transport.

Synpunkter från berörda befattningshavare

Synpunkter från gruppchef, kommissarie CC

Innan bifall lämnas till en handräckningsbegäran ska lagstöd för begäran kontrolleras och att den som begär handräckning har rätt att begära handräckning. Aktuell begäran om handräckning bifölls och registrerades den 26 maj 2017 i polisens ärendesystem. Av RMV:s underlag framgick att AA skulle inställas till rättspsykiatrisk undersökning och att inställelse inte fick ske förrän vecka 22 (29 maj 2017). Angiven vecka tolkades som att ärendet hade vunnit laga kraft då. Av de medföljande besluten från tingsrätt respektive hovrätt fanns olika hänvisningar till överklagande. Det var svårt att utläsa vad som prövats av domstolsinstanserna och när överklagandet passerats. Eftersom RMV ingett en begäran om handräckning till polisen så framstod det som att verket ansåg att överklagandetiden passerats den 12 maj 2017 då det var sista dag för överklagande av tingsrättens beslut. Det framkom ingen anledning att betvivla riktigheten i verkets begäran.

Det angavs inte någon adress till AA i underlaget till RMV:s handräckningsbegäran. Eftersom AA var känd av polisen sedan tidigare och vetskap fanns om

att AA vistades i Göteborgs skärgård eller kunde anträffas på sin båt togs kontakt med sjöpolisen först måndag den 29 maj 2017. Efter att sjöpolisen återkopplade med beskedet att AA inte kunde hittas, lades AA in i polisens efterlysningssystem NEPU den 2 juni 2017. Vid något tillfälle under perioden 29 maj–14 juni 2017 kontaktades polisen av RMV via telefon där den som tog kontakt var angelägen om att AA snarast skulle omhändertas och föras till angiven plats under angiven tid enligt handräckningsbegäran. AA anträffades i sin båt förtöjd vid en brygga. Efter cirka en halvtimmes övertalning följde AA med polisen och kördes till den adress som RMV angivit i begäran. Bilfärden tog cirka tjugo minuter varvid AA ringde samtal från sin mobiltelefon. AA uppgav att han ringde till domare i antingen tingsrätten eller hovrätten. Framme visades polisen och AA in i en korridor och efter fem till tio minuters väntan kom en person och meddelade att beslutet om intagning för rättspsykiatrisk undersökning ännu inte hade vunnit laga kraft. AA kördes då tillbaka till sin båt av polispatrullen. Påbörjad och avslutad transport översteg inte två timmar.

Synpunkter från de polismän som genomförde handräckningsåtgärden

Av polisassistenterna DD och EE framgår bl.a. följande. De beordrades till aktuell plats med anledning av att AA förtöjt sin segelbåt i gästhamn utan att betala hyra för båtplats. Under framkörningen till platsen fick polisassistenterna information från den regionala ledningscentralen om att AA var efterlyst och skulle omhändertas för rättspsykiatrisk undersökning. AA blev upprörd och började skrika på polisassistenterna när han ombads gå iland från båten. AA uppgav att han hade överklagat beslutet till hovrätten och att han inte kunde omhändertas innan hans överklagande hade granskats. DD kontaktade då den jourhavande kommissarien på telefon för att efterhöra om efterlysningen var aktuell. Denne bekräftade att AA var efterlyst men bad polisassistenterna att ringa handräckningsgruppen för mer information. Vid kontakt med befälet CC på handräckningsgruppen konstaterade denne att efterlysningen var aktuell och att AA skulle föras till Rättspsykiatri i Backa. Befälet bestämde sig för att komma till platsen med två kollegor för att vara polisassistenterna behjälpliga. AA hade under tiden ringt tingsrätt eller hovrätt för att visa att han har överklagat beslutet och gav DD telefonen för att hon skulle tala med person vid domstolen. Hon talade med någon som hon uppfattade vara en receptionist eller liknande och som verkade vara oförstående kring AA:s ärende. Även befälet CC hade telefonkontakt med domstolen. Då personal från handräckningsgruppen anlät till platsen följde en lång diskussion med AA där han till slut gick iland från sin båt. Polisassistenterna transporterade AA till RMV. Innan transporten påbörjades togs kontakt med verket om att polis var på väg med AA enligt instruktion i myndighetens begäran. CC körde i bilen bakom. Väl på plats lämnades AA över till personal på RMV och CC med kollega stannade kvar på platsen. Polisassistenterna lämnade platsen.

Uppgifterna stöds av polisassistent EE:s uppgifter som tillägger att handräckningsgruppen med befälet CC i princip tog över ärendet sedan gruppen anlät till AA:s båt. Han och hans kollega transporterade AA till RMV där handräckningsgruppen tog över igen. Vid ingripandet gjordes mer av polisassistenterna än vad rutinen för efterlysta personer fordrar. Kontroll gjordes med ledningscentral och jourkommissarie samt därefter med handräckningsgruppen.

Synpunkter från polisområdeschefen FF

Polisområdeschefen anser att i detta ärende har de delar som avser dokumentation samt formell och materiell prövning enligt myndighetens handbok för handräckning i stort utförts på ett fullt godtagbart sätt. Avseende frågan om bifall av handräckningsbegäran i förhållande till tidpunkten för rättskraft/lagligheten förelåg ett antal omständigheter i handräckningsbegäran och hovrättsens protokoll vilka tillsammans gav sken av att handräckningsbegäran borde bifallas. Varje år inkommer cirka 3 500 ärenden till handräckningsgruppen. Ett misstag som i förevarande fall får anses ursäktligt då begäran bifölls före överklagandetidens utgång med hänsyn till gruppchefens uppgifter som lämnats samt det stora antal

ärenden som varje år inkommer till gruppen. Fallet torde vara ytterst ovanligt varför det inte går att skapa särskilda rutiner. Samtidigt vill polisområdet understrika att det som inträffat är beklagligt.

Synpunkter från sektionschef GG

Av yttrande från sektionschefen vid Utredningsjour sektion 1 framgår att i Storgöteborg finns en handräckningsgrupp med uppgift att ta ställning till ärenden avseende begäran om handräckning. Det aktuella fallet är ovanligt eftersom det handlar om en pågående rättsprocess där domstol har beslutat om rättspsykiatrisk undersökning. Ansvariga personer i handräckningsgruppen är mycket måna om att kontrollera legaliteten i inkomna handlingar avseende handräckning. Gruppchefen CC har vid flera tillfällen utbildat andra inom polisen i detaljerna kring en handräckningsbegäran. Gruppen är mån om att följa de riktlinjer som finns angivna i handboken ”Polishandräckningar”. Polisen har sällan anledning att överpröva skälen till en handräckningsbegäran. Om den som begär handräckning har delegation att begära handräckning och de övriga kriterierna kring behovet av en eventuell polisär våldsanvändning är uppfyllda så tillstyrks handräckningsbegäran.

Polismyndighetens rutiner för kontroll av formella förutsättningar

När det gäller de rutiner Polismyndigheten har för att kontrollera att de formella förutsättningarna för en begäran om handräckning från en annan myndighet kan följande konstateras.

Enligt polisområdeschefen sker en prövning av handräckningsbegäran där det kontrolleras om det finns lagstöd för begäran och att den som begär handräckning har rätt att begära den.

Enligt sektionschefen är de ansvariga på handräckningsgruppen mycket måna om att kontrollera de rättsliga förutsättningarna gällande inkomna handlingar och man följer de riktlinjer som finns angivna i myndighetens handbok ”Polishandräckningar – Handbok för stöd i beslutsfattandet”. Det är bara i undantagsfall som polisen har anledning att överpröva skälen till en handräckningsbegäran.

Av polisens handbok: Handräckningar – Handbok för stöd i beslutsfattandet, 2015, framgår bl.a. följande.

En begäran om handräckning ska prövas utifrån *formella grunder*. Prövningen ska omfatta lagligheten och i huvudsak avse frågan om sökanden enligt en särskild bestämmelse har befogenhet att ansöka om handräckning för den åtgärd som begärs.

I denna prövning ingår att kontrollera följande.

1. Att det finns en handräckningsbestämmelse till vilken den som begär handräckning hänvisar.
2. Att den som begär handräckning, enligt delegation eller författning, har behörighet att hos Polisen begära detta.

Behörigheten för den som begär handräckning kan framgå direkt av aktuell handräckningsbestämmelse. Det krävs att det står klart att den som begär handräckning faktiskt är verksam i en sådan befattning. I annat fall kan det finnas anledning att begära in delegationsbeslut.

3. Att den som begär handräckning på ett tydligt sätt har beskrivit vad handräckningen ska omfatta.
4. Att de åtgärder som den begärande myndigheten vill ha utförda verkligen omfattas av vad den myndigheten har rätt att göra.

En *materiell prövning* av begäran, d.v.s. om en begäran överhuvudtaget bör göras eller inte, ska inte polisen göra. Den prövningen ansvarar den begärande myndigheten för.

Om Polismyndigheten anser att behovet eller lämpligheten av den begärda åtgärden kan ifrågasättas, är det lämpligt att den myndighet som gjort framställningen uppmärksammas på detta så att frågan kan tas upp till omprövning

I övrigt har det inte varit möjligt att inom ramen för denna utredning få fram ytterligare underlag som närmare beskriver vilka rutiner som gäller för kontroll av de formella förutsättningarna för en begäran om handräckning vid myndigheten.

Rättslig reglering

I 2 § 5 punkten polislagen (1984:387) framgår att polisen vid sidan av sina huvuduppgifter ska fullgöra den verksamhet som ankommer på polisen enligt särskilda bestämmelser. Denna bestämmelse är grunden för att polisen ska bistå andra myndigheter med handräckning, vilket har sin grund i polisens särskilda befogenhet och kompetens till våldsanvändning (jfr 10 § polislagen).

I brottmål får rätten besluta om rättspsykiatrisk undersökning i enlighet med 1 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning. Om den misstänkte är på fri fot ska Polismyndigheten på begäran av den läkare som ska avge utlåtandet lämna biträde för att inställa den misstänkte till undersökningen (13 § a. lag). Rätten får även besluta om att den misstänkte ska tas in på undersökningsenheten (10 § a. lag).

Beslut om att en misstänkt ska genomgå rättspsykiatrisk undersökning gäller omedelbart. Beslut om att någon ska tas in på undersökningsenhet (och som inte avser förordnande om fortsatt kvarhållande för undersökning) gäller dock inte omedelbart och kan således överklagas (15 § a. lag).

En polisman som har att verkställa en tjänsteuppgift ska ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Måste tvång tillgripas, ska detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet ska uppnås (8 § polislagen).

Polisanställda ska i kontakter med allmänheten med beaktande av omständigheterna och situationen agera så hänsynsfullt som möjligt, visa behärskning och uppträda på ett sätt som inger förtroende (10 § polisförordningen [2014:1104]).

Polismyndighetens bedömning

Polismyndigheten är skyldig att lämna biträde för att inställa en misstänkt till en rättspsykiatrisk undersökning (13 § i lagen om rättspsykiatrisk undersökning). RMV:s begäran kan enligt sin ordalydelse visserligen anses innefatta en begäran om sådant biträde. Av bilagorna till RMV:s begäran framgick att det fanns ett i vederbörlig ordning fattat beslut om att AA skulle genomgå rättspsykiatrisk undersökning. Det beslutet gällde omedelbart och var alltså inte möjligt att överklaga. Enligt detta resonemang fanns det en skyldighet för Polismyndigheten att lämna det biträde som RMV begärde.

Av handräckningsbegäran framgick dock att RMV begärt och erhållit beslut från domstol om att AA skulle tas in på undersökningsenheten i Göteborg under en tid av högst två veckor och att det beslutet inte hade vunnit laga kraft. I skälen till tingsrättens beslut angavs att AA, alltsedan beslutet om rättspsykiatrisk undersökning fattats, uppgett att han inte hade för avsikt att delta i någon undersökning och att han inte ville ha någon kontakt med vården.

Även om det inte nämndes uttryckligen i RMV:s handräckningsbegäran fanns således skäl att anta att undersökningen av AA inte kunde genomföras med mindre än att han togs in på enheten. Det fanns därmed anledning att ifrågasätta om det var behövligt eller lämpligt med biträde från Polismyndigheten innan det beslutet hade vunnit laga kraft. Det hade därför varit önskvärt om Polismyndigheten vid beredningen av aktuell begäran om polishandräckning hade uppmärk-

sammat RMV på nämnda förhållanden så att den nu aktuella händelsen hade kunnat undvikas.

Det fanns även skäl för Polismyndigheten att kontakta RMV vid den formella prövningen av begäran om polishandräckning, eftersom det i begäran hänvisades till 10 § i lagen om rättspsykiatrisk undersökning. Den aktuella handräckningsbestämmelsen (13 §) hänvisar dock inte till 10 § utan till 7 § i nämnda lag och det torde därför inte finnas någon skyldighet för Polismyndigheten att biträda med handräckningsåtgärder utöver själva inställelsen till undersökningen.

Polismyndigheten har förståelse för att RMV:s begäran och de bifogade dokumenten har framstått som svårförståeliga för berörda befattningshavare. Som redovisats ovan fanns det författningsstöd för Polismyndighetens ingripande, eftersom beslutet om att AA skulle genomgå aktuell undersökning gällde omedelbart och inte var föremål för prövning i domstol.

Även om det övergripande ansvaret för den som omfattas av ett ingripande av nu aktuellt slag ligger på den begärande myndigheten och orsaken till den aktuella händelsen i allt väsentligt inte kan hänföras till Polismyndigheten, kan myndigheten inte annat än att beklaga det inträffade och det obehag som AA har utsatts för.

Polismyndigheten instämmer avslutningsvis i polisområdeschefens bedömning att de polismän som utförde aktuell handräckningsåtgärd har agerat på ett föredömligt sätt. De har kontaktat RMV i enlighet med givna instruktioner och har även gjort erforderliga kontroller när AA ifrågasatte ingripandet.

Rättsmedicinalverkets yttrande

Till sitt remissvar bifogade RMV bl.a. ”Handledning – rättspsykiatrisk undersökning och avgivande av utlåtande enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning” och ett protokoll från ett sammanträde i RMV:s personalansvarsnämnd.

I sitt remissvar anförde RMV i huvudsak följande (de bilagor som nämns har utelämnats):

Omständigheter

Den 23 maj 2017 framställde berörd befattningshavare begäran om handräckning av AA till Polismyndigheten. AA befann sig då på fri fot och skulle enligt beslut av domstol genomgå en rättspsykiatrisk undersökning vid den rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg. Begäran om handräckning framställdes av berörd befattningshavare till Polismyndigheten innan beslutet från domstol om att AA skulle tas in vunnit laga kraft.

Den 14 juni 2017 informerade kriminaljournens handräckningsenhet rättspsykiatriska undersökningsenheten i Göteborg om att AA eftersöktes av polis. Polisen informerade kort därefter enheten om att de var på väg in med AA. Polisen angav att AA uppgett att han överklagat beslutet om intagning. Berörd befattningshavare gick igenom handlingslistan i ärendet där beslut från Högsta domstolen saknades. Befattningshavaren kontaktade registrator på hovrätten för att efterhöra ärendets status och fick då reda på att beslutet om att ta in AA inte vunnit laga kraft. Behörig befattningshavare försökte kontakta centralvakten på enheten för att förhindra verkställigheten. Så snart AA anlände till enheten försattes han på fri fot. AA hade då varit frihetsberövad utan laga grund från det att han omhändertogs av polis.

Gällande regelverk

I RMV:s rättspsykiatriska verksamhet tillämpas bl.a. lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning (LRU). RMV har också gett ut föreskrifter (HSLF-FS 2015:31) om rättspsykiatrisk undersökning, se bilaga 1. Vid RMV tillämpas också Handledning – rättspsykiatrisk undersökning och avgivande av utlåtande enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, se bilaga 2.

Av 10 § LRU följer att om en misstänkt som inte är häktad eller annars berövad friheten underlåter att inställa sig till en rättspsykiatrisk undersökning eller om det finns något annat skäl att anta att han inte kommer att frivilligt medverka till undersökningen, får rätten besluta att han ska tas in på undersökningsenheten.

Av RMV:s Handledning – rättspsykiatrisk undersökning och avgivande av utlåtande enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, avsnitt 1.6.2, framgår bl.a. att om en misstänkt som inte är häktad eller annars berövad friheten underlåter att inställa sig till en rättspsykiatrisk undersökning eller om det finns något annat skäl att anta att personen inte kommer att frivilligt medverka till undersökningen, får domstol besluta att han eller hon ska tas in på undersökningsenheten.

Domstolens beslut om intagning eller kvarhållande med stöd av 10 § LRU får överklagas särskilt. Beslutet om intagning får inte verkställas förrän det har vunnit laga kraft, det vill säga tre veckor räknat från den dag den misstänkte fick del av beslutet och under förutsättning att den misstänkte inte har överklagat beslutet.

Vidtagna åtgärder

Berörd befattningshavare har med anledning av det inträffade beretts tillfälle att yttra sig och har härvid anfört bl.a. följande:

Han känner till att begäran om handräckning kräver lagakraftvunnen dom. Det var ett misstag att inte kontrollera status för hovrättens beslut och att begära handräckning innan beslutet vunnit laga kraft. En förklaring är att den här typen av ärenden inte förekommer så ofta.

Händelsen har föranlett ett disciplinärende vid RMV:s personalansvarsnämnd. Berörd befattningshavare har därvid, med hänsyn till omständigheterna i ärendet och den oaktsamhet som han vid en sammantagen bedömning visat, åsidosatt sina skyldigheter i anställningen i sådan omfattning att en disciplinpåföljd ansetts motiverad. Berörd befattningshavare har därför tilldelats en varning, se bilaga 3.

AA fick möjlighet att kommentera remissvaret.

Bedömning

Rättslig reglering

Polismyndigheten och RMV har i sina remissvar redogjort för bestämmelser som har betydelse i ärendena. Som anförts ska Polismyndigheten enligt 13 § LRU, på begäran av den läkare som ska avge det rättspsykiatriska utlåtandet, lämna biträde för att inställa den misstänkte till undersökningen om denne är på fri fot. I det sammanhanget vill jag även nämna följande bestämmelser. Av 5 kap. 6 § första stycket Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2005:29) om utfärdande av intyg inom hälso- och sjukvården m.m., framgår att utlåtandet om den rättspsykiatriska undersökningen får avges av läkare som har specialistkompetens i rättspsykiatri och läkare med erfarenhet från rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet som har specialistkompetens i allmän psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri och som av RMV förordnats att avge rättspsykia-

triska utlåtanden. Enligt bestämmelsens andra stycke får Socialstyrelsen, efter samråd med RMV, medge undantag från kravet på specialistkompetens. Verksamhetschefen ska ansöka hos Socialstyrelsen om att läkare med annan kompetens får avge rättspsykiatriska utlåtanden m.m. Av 2 kap. 2 § första stycket i de av RMV nämnda föreskrifterna om rättspsykiatrisk undersökning, framgår att utlåtandet om den rättspsykiatriska undersökningen enligt 7 § LRU ska avges av en specialist i rättspsykiatri (rättspsykiater) vid undersökningsenheten eller av en annan rättspsykiater som RMV bestämmer.

Omständigheter

Göteborgs tingsrätt beslutade i januari 2017 att AA skulle genomgå en rättspsykiatrisk undersökning. I april samma år beslutade tingsrätten, på begäran av RMV, att AA skulle tas in på undersökningsenheten. Hovrätten för Västra Sverige fastställde intagningsbeslutet den 19 maj 2017. Hovrättens beslut fick överklagas senast den 16 juni 2017.

RMV:s enhetschef BB, som är legitimerad psykolog, framställde den 23 maj 2017 en begäran om polishandräckning av AA för verkställighet av intagningsbeslutet. I handräckningsbegäran angavs att omhändertagandet för inställelsen fick ske fr.o.m. vecka 22, dvs. den 29 maj 2017. Till begäran bifogades det ovan nämnda hovrättsbeslutet. Polismyndigheten verkställde begäran om handräckning den 14 juni 2017, varvid AA kom att felaktigt frihetsberövas under uppskattningsvis en timmes tid.

Handläggningen vid Rättsmedicinalverket

Det har kommit fram att BB, som inte var läkare, saknade behörighet att begära polishandräckning av intagningsbeslutet. Det har även kommit fram att intagningsbeslutet inte hade fått laga kraft och därför inte fick verkställas.

Jag kan konstatera att regleringen på området – liksom RMV:s skriftliga handledning – ger tydliga besked om när ett beslut om intagning enligt 10 § LRU får verkställas och vem som får begära handräckning. Den omständigheten att BB framställde begäran om handräckning innan intagningsbeslutet fick verkställas tycks ha berott på ett enskilt misstag. Det finns dock skäl att se allvarligt på BB:s agerande eftersom det resulterade i att en person felaktigt frihetsberövades.

Frågan om BB:s behörighet uppmärksammades först i slutskedet av JO:s handläggning. Av handlingarna i ansvarsnämndens disciplinärende, som JO begärde in, framgår att beslutet om varning grundades även på den omständigheten att BB saknade behörighet att framställa handräckningsbegäran. Jag finner det anmärkningsvärt att RMV inte berörde behörighetsfrågan i sitt remissvar.

Jag noterar att BB inom ramen för disciplinärendet har tilldelats en varning för det inträffade och finner därför inte anledning att ytterligare kommentera handläggningen av AA:s ärende vid RMV.

Handläggningen vid Polismyndigheten

När det gäller Polismyndigheten är den centrala frågan om handräckningsgruppen har brustit vid kontrollen av de formella förutsättningarna för den aktuella handräckningen.

Behörighetsfrågan

Av Polismyndighetens remissvar framgår att det i myndighetens handbok om handräckning anges att det inom ramen för den formella prövningen av en handräckningsbegäran ska kontrolleras bl.a. att den som begär åtgärden har behörighet för det enligt delegation eller författning. Som framgått ovan är lagstiftningen tydlig i frågan om att enbart vissa läkare får begära polishandräckning enligt 13 § LRU. I detta fall var handräckningsbegäran undertecknad av en enhetschef. Det framgick inte att denne var läkare. Det har inte heller kommit fram att berörd befattningshavare vid handräckningsgruppen vidtog någon åtgärd för att kontrollera om BB var behörig att begära handräckning. En sådan kontroll – som hade kunnat ske utan betydande arbetsinsatser, t.ex. genom telefonkontakt med RMV – borde ha gjorts.

Verkställbarhetsfrågan

Den myndighet som verkställer handräckningar måste kunna utläsa av författningar och domstolsbeslut när ett visst beslut får verkställas. Till handräckningsbegäran bifogades i detta fall hovrättens intagningsbeslut, där sista dag för överklagande framgick. Frågan är om berörd befattningshavare vid handräckningsgruppen borde ha förlitat sig på de uppgifter om verkställbarhet som fanns i handräckningsbegäran. Jag kan ha förståelse för Polismyndighetens synpunkt att handräckningsbegäran i förhållande till hovrättens beslut framstod som tve tydlig i fråga om tidpunkten för intagningsbeslutets verkställbarhet. Vid dessa förhållanden borde dock berörd befattningshavare vid handräckningsgruppen inte ha förlitat sig på uppgifterna i handräckningsbegäran. Denne borde i stället lämpligen ha tagit kontakt med RMV för att reda ut frågan. Jag vill dock framhålla att Polismyndigheten måste förvissa sig om att rättsens beslut om intagning på undersökningsenheten har fått laga kraft.

Sammanfattande bedömning

Sammanfattningsvis kan Polismyndigheten, handräckningsgruppen, polisregion Väst, inte undgå kritik för de ovan nämnda bristerna i den formella kontrollen i handräckningsärendet. Den omständigheten att handräckningsgruppen årligen hanterar ett stort antal handräckningsärenden medför inte att det inträffade framstår som ursäktligt. Jag förutsätter att Polismyndigheten följer upp det inträffade och vidtar lämpliga åtgärder så att liknande incidenter inte inträffar i framtiden. En sådan åtgärd skulle kunna vara att införa tydliga rutiner för kontroll av laga kraft i de fall då beslut inte får verkställas omedelbart.

Ärendena avslutas.